

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

בס"ד

שעור מורה מוריניו הרב יהודה גנס שליט"א שבת וילך - שובה תשע"ו:

הערות למעשה בדין ד' מינים בשביעית

א. ראשית דיני ד' מינים בשביעית בקצרה: לגבי אתרוג שחנט בשביעית, פשוט שנוהגת בו קדו"ש, ואסור לסחור בו, וכן צריך להזהר מלהפסידו, וכן יש לנהוג בו את שאר דיני קדושת שביעית, (ומאידך הוא פטור מתרומות ומעשרות). ואם לא הפקירו הבעלים את השדה יש מן הפוסקים שנקטו שהאתרוג נאסר באכילה מדין 'משומר' ושוב אסור לצאת בו למצוה, ובמקום הצורך יש מי שהקל בכך¹. אולם לגבי ההדסים והלולבים נהגו שאין בהם קדו"ש, אולם יש שהחמירו בדבר, ובפרט לגבי ההדסים. מאידך, אף שאין בהם קדו"ש אם הם גדלו מכח מלאכות שנעשו באיסור בשביעית, מן הראוי שלא ליטלם למצוה, והמיקל בזה במקום הצורך יש לו על מי שיסמוך.

ב. ואבאר את הדברים יותר באורך. דהנה לגבי אתרוג קי"ל שלענין שביעית חנטה קובעת, וכל שחנט האתרוג בשביעית קדו"ש נהגת בו בתורת ודאי².

ג. ואף שהיה מגדולי הפוסקים בדור האחרון שדן³, דשמא מכיון שבזמיננו ניטעים ונלקטים האתרוגים לצורך מצוה, אולי אין בהם קדו"ש, כבר פשט המנהג וכן הכריעו למעשה כל הפוסקים שדין קדו"ש נהגת באתרוג ללא ספק⁴.

ד. ומטעם זה אין להוציא אתרוגים מהארץ לחו"ל, ורק במקום הצורך כשכלי זה לא יהיה לבני חו"ל אתרוגים יש שהקלו בדבר⁵, ויש מן הפוסקים שכתב שלאחר סוכות יש להחזירם לארץ⁶.

ה. ויש לדון האם מותר לתלות אתרוג בסוכה, דלכאורה מכיון שהשמש תקלקלהו יש בכך משום הפסד פירות שביעית. אמנם נראה לכאור' לדון, דכל שאין שמש כעת, אלא שסוף חמה לבוא, אין בכך אלא משון גרם הפסד פירות שביעית, שהקלו בו רבים מן הפוסקים.

אלא דיש לדון בדבר ולהקל בכל אופן, דהנה לגבי אתרוג של תרומה ומעשר שני קי"ל שאסור ליטלו למצוה, משום שמפסידו במשמוש הידים⁷ או משום שמכשירו לקבל טומאה, ואילו אתרוג של שביעית מותר ליטלו למצוה⁸, ויש מן האחרונים⁹ שכתבו בטעם הדבר שאף שנפסד האתרוג קצת במשמוש הידים, מכיון

¹ כן ידוע בשם החזו"א. אף שיש סתירה בדבר בס' חזו"א, כידוע נתכזב לכך, כדי שלא יקלו אלא במקום הצורך והדחק, ואכ"מ.]

² ואף שלדעת הרמב"ם אף אתרוג שחנט בשישית ונלקט בשביעית דין קדו"ש בו לחומרא, משום דס"ל דלחומרא אזלי אף בתר לקיטה, אבל כל שחנט בשביעית אין ספק שקדו"ש נהגת בו.

³ עיין שלחן שלמה שביעית עמו' רכ"ה - ו'.
⁴ מכיון שסו"ס הרבה נוטעים לאכילה, וגם מתנאי האתרוג שיהי פרי הראוי לאכילה. (עי"ש בשלחן שלמה ובחוט שני שביעית).

⁵ כ"כ בחזו"א, ע"פ תירוץ אחד בתו' בפסחים שכל שאינו מוציאו למסחר שרי, ואכ"מ.

⁶ כן דעת הרידב"ז, לשיטתו שיקר האיסור להוציאם לחו"ל הוא כדי שתתקיים מצות ביעור בארץ.

⁷ עיין סוכה ל"ה.

⁸ וכדאיתא להדיא במשנה בסוכה דף ל"ט.

⁹ כ"כ בכרם ציון השלם אוצר השביעית עמו' קנ"ח בשם המהרי"ל דיסקין, וכ"כ בשלחן שלמה שביעית עמוד רל"א.

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

- שאינן דין 'משמרת' בשביעית ורק איסור הפסד, לא חשיב מפסידו בכך, וצ"ע האם גם לגבי תליית אתרוג בסוכה הוא כן, וצ"ע.
- שוב ראיתי בשם הגרשז"א שיש להקל בדבר¹⁰.
- ו. אולם פשוט שאסור לחנוט אתרוג של שביעית עם צפורן, מכיון שבפעולה זו הוא מקלקלו בידים מאכילה¹¹.
- ז. והנה לגבי הדרך להשיג אתרוגים בשנה זו, ישנם כמה אופנים, או לקנות אתרוגים שהובאו מחו"ל, או לקטוף אתרוגים מפרדסי הפקר, או כמקובל לקחת מאוצר ב"ד.
- ח. והנה האתרוגים שנלקטו משדות הפקר, אם אכן לא עשו שם מלאכות כלל, קשה למצוא שם אתרוגים מהודרים מחמת הקוצים שנקבו את האתרוגים, ויש לדון מה עדיף לקחת למצוה, האם אתרוג של הפקר לא מהודר, או אתרוג מהודר מאוצר ב"ד, ועיין בהערה¹².
- ומאידך פשוט, שהקוטף משדה הפקר צריך זהירות יתירה שלא להזיק לעץ ולעבור על גזילה חלילה.
- ט. ונחלקו הפוסקים¹³ האם מותר לקנות אתרוג בהבלעה, דהיינו לשלם יותר עבור הלולב ולקבל את האתרוג במתנה.
- אולם פשוט דלכו"ע אין הדבר מותר, רק באופן שהמחיר עבור הלולב יהיה מחיר הגיוני, ולא להבליע בקופסה וכדו', שאין זה אלא חוכא ואיטלולא.
- ומה"ט פשוט שא"א להבליע בעוקץ האתרוג, ובלא"ה קדו"ש עליו כדין ידות האוכלים.
- וכמו כן פשוט שאסור שמחיר האתרוג יהיה ככל השנים, ואף אם היה לב"ד הרבה הוצאות אם גובים כבכל השנים הרי זה כביטול מצות השביעית¹⁴.
- י. הנה לגבי קדושת שביעית בלולב, לפי הנראה ממסקנת הגמ' בסוכה¹⁵ כל שחנט הלולב בשביעית יש בו קדושת שביעית וכ"כ רש"י ותו', אולם דעת הרמב"ם

¹⁰ עיין שלחן שלמה עמוד רל"א.

¹¹ וכן ראיתי שכתבו בשם כמה מגדולי הפוסקים.

¹² הנה בענין אוצר ב"ד כתבו בפוסקים לדון בכמה דברים: א] מה שכתבו בשם הגריש"א די"ל דלא נתקן אוצר ב"ד רק לענין אכילה כדי שיהי לציבור מה לאכול ולא כדי שיהיו אתרוגים למצוה, וכתבו בשמו שאף דלמעשה היקל בדבר מחמת הדחק עורר שמן הראוי על כן לאכול את האתרוגים לאחר סוכות. ב] כידוע הסתפק החזו"א האם שרי לב"ד לקחת גם עבור ההוצאות שקודם הקטיפה, ולמעשה הורו תלמידיו להקל בזה, וכן כתבו בשם הגריש"א, מאידך דעתו של הגרשז"א היתה שדבר זה חשיב כסחורה. ג] מקובל כיום לדרג את האתרוגים באוצר ב"ד לפי רמת כשרותם, וגובים יותר הוצאות מהמקבל אתרוג מהודר יותר, אף שבפועל ההוצאות על כל האתרוגים היו בשוה, ובשם הגריש"א כתבו שצידד שיש בכך משום איסור סחורה. (יעוין בס' משנת הגרי"ש). ד] יש מקומות שהקלו ע"פ ב"ד להקל בכמה מלאכות לשימור הפרי למצוה [כגון לעטפו מפני הקוצים], ומאידך יש מן הפוסקים שנקטו שפעולות אלו אסורות בשביעית [כן כתבו בשם הגריש"א - שם], ויש לדון לדעת האוסרים, האם אין בכך משום 'נעבד', אולם נראה שכל שעשה העושה ע"פ ב"ד שוב אין לקנסו, והפרי מותר לכו"ע. ה] פשוט שאין זכות לבעל השדה למנוע אנשים מלהיכנס לשדה, וכדכתבו כבר בשם החזו"א (מרשימות הגר"מ פלס זצ"ל), ובמקומות שמנעו הבעלים מלהיכנס יש לדון אם לא מיקרי 'משומר'.

ומכל טעמים אלו יש לדון שעדיף לקחת אתרוג פחות נקי משדה הפקר, מאשר אתרוג נקי מאוצר ב"ד, וכן שמעתי מאמו"ר שליט"א.

¹³ הנה מצינו בגמ' דהבלעה מתרת נתינת דמי שביעית לע"ה, אולם לא מצינו אם הבלעה מתרת איסור סחורה, (די"ל דמכיון שלא היה נותן לו במתנה לולא שהיה קונה ממנו את הלולב ביוקר, זה גופא מיקרי סחורה).

ובציץ הקודש בשם המהר"ל"ד בזה, ומאידך בס' דרך אמונה כתב בשם החזו"א להחמיר בדבר, וכבר נחלקו בדבר גדולי האחרונים, והארכתי בזה במקום אחר.

¹⁴ וכמו שכתב החזו"א.

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

בפירוש המשנה והרע"ב שאין בהם קדו"ש, ובמהרי"ל דיסקין חשש לדברי רש"י ותו¹⁶.

ומאידך כתבו כמה פוסקים, דגם לרש"י ותו' אין קדו"ש בלולב¹⁷, אלא משום שהדרך היתה לעשות ממנו מטאטא לכיבוד הבית, ובזמננו שאין אדם עושה כך, לכו"ע אין בו קדו"ש, ועיין בהערה¹⁸.

יא. והנה לגבי קדו"ש בהדסים דנו בדבר הפוסקים, ופשט המנהג להקל בזה, וכנ"ל. דהנה הירושלמי הסתפק אם בדברים העומדים לריח יש קדו"ש, ובחזון איש נקט לדינא להחמיר בזה¹⁹.

אמנם י"ל דבהדסים שניטעו בעיקר למצוה, אף שיש שמשמששים בהם לריח, סוף כל סוף עיקר יעודם למצוה, ולכן המנהג להקל בזה. ויש שכתבו שמ"מ מן הראוי להחמיר בזה, ולקחת מנכרים או מאוצר ב"ד²⁰.

יב. אמנם אף דבלולב והדסים אין קדו"ש, מ"מ אם נעבדו באיסור בשביעית יש מקום להחמיר שלא ליטלם בשביעית, משום דלהרבה מן הראשונים נעבד אסור בהנאה. ואף שאין בהם קדו"ש, לגבי איסור נעבד שיסודו הוא קנס, אין נ"מ אם יש קדו"ש או לא, ועיין בהערה²¹.

¹⁵ בדף מ'.

¹⁶ ועל כן כתב הציץ הקודש שעדיף להבליע את דמי האתרוגים בהדסים ולא בלולבים.

¹⁷ בשו"ת שבט הלוי כתב דהוי פשיטא לחזו"א שאין קדו"ש בלולב, וכן צידד במנחת שלמה, וכ"כ עוד מאחרוני זמננו.

¹⁸ הנה כבר העידו שמרן הקה"י החמיר לעצמו בדין קדו"ש בלולב, וצ"ב בטעם הדבר, דלכאו' בזמננו פשוט דהוי כעץ בעלמא, ומה הטעם להחמיר בדבר.

ולכאו' עדין יש לדון בזה דהנה קדו"ש חלה בכל דבר שניתן 'לכם' לכל צרכים, וכמבואר בסוכה שם, ומעתה יש לדון דאף דבר שניטע למצוה, מכיון דסוכ"ס ניטע לשימוש האדם, שמא זהו גופא סיבה לקדו"ש, דאף דמצוות לאו ליהנות ניתנו, צ"ע האם קדו"ש חלה בדברים העומדים להנאת האדם או לשימוש האדם.

אמנם עיין במרומי שדה לנצי"ב סוכה ל"ט ד"ה במשנה דפשיטא ליה דשביעית נוהגת בדברים העומדים להנאה ולא לשימוש שאין בו הנאה. [שדן שם הנצי"ב בשאלה שהוזכרה לעיל איך שרי ליטול אתרוג ולא חשיב הפסד, וכתב שם דלמ"ד דמצוות ליהנות ניתנו ניחא דהמצוה מיקריא הנאה וניתן בשבילה האתרוג, הרי דפשיטא ליה דאי לא מיקרי הנאה ל"ה הוי 'לכם' לכל צרכים].

¹⁹ והנה בשו"ת משנת יוסף [ח"א סימן כ"ד] כתב די"ל שמה שנקט החזו"א להחמיר בזה אף דשמיטה כיום מדרבנן, הוא לשיטתו [סימן כ"ב ס"ק א' לגבי זרע בבית] דמכיון ששמיטה עיקרה דאו' יש להחמיר באיבעיות שלא נפשטו, ודלא כמ"ש בפאת השלחן.

ובעיקר דברי החזו"א צ"ע דלענין מלוה את חבירו לעשר שנים כתב הרא"ש להקל בדבר [אף שנחלקו בזה ב' לשונות בגמ'] משום דשמיטה כיום מדרבנן, [עוד ראיתי מקשים מדין טבלה שאין לה לבזבז דאיבעיא דלא איפשיטא בפסחים סופ"ג אם מצרפת לחלה, ופסק בב"י ובשו"ע להקל בזה משום דשמיטה כיום מדרבנן]. הרי דלא מחמירי' בכה"ג משום דעיקרו מדאו'. [ואף דקי"ל דכל ספק בדאו' שנתגלגל לדרבנן מחמירי' בו, ע"כ זהו רק כשבמקרה שלפנינו נולד הספק בדאו', וצ"ב].

²⁰ בדרך אמונה כתב שהחזו"א לעצמו החמיר, וחשש אף למשומר, ובשם הגריש"א צ"ל כתבו שמן הראוי להחמיר בזה.

²¹ הנה מהראיות שהביא הרמב"ן הראשונים לדין נעבד מוכח דאינו תלוי בקדו"ש.

ולכאו' היה נראה שיש לדון להקל בזה, די"ל דגדר האיסור הוא איסור הנאה, ומכיון שמצוות לאו ליהנות ניתנו לא מיקרי הנאה, ובשלמא באתרוג בעי' היתר אכילה משא"כ בשאר מינים, אולם לאחר העיון נראה שא"א להקל בזה, דאם אסורים הם בהנאה שוב לא מיקרו 'לכם' וכדין אתרוג של ערלה וכדו', ופשוט.